

Funció del mestre en l'aplicació de l'aprenentatge cooperatiu en una aula d'integració amb alumnes sords

Cristina Cambra
Cristina Laborda

Universitat Autònoma de Barcelona. Departament de Pedagogia Aplicada
08193 Bellaterra (Barcelona). Spain

Resum

Amb l'objectiu d'explorar l'efecte de l'aprenentatge cooperatiu, vist com una via alternativa al sistema tradicional d'adquisició de continguts escolars i com una eina facilitadora de la integració dels alumnes sords o amb deficiències auditives, es vol observar com actua en les relacions interpersonals d'aquest tipus d'alumnat. Per fer això es revisen estudis desenvolupats, tant des del punt de vista de l'estudiant sord com de l'oient. A partir dels resultats obtinguts s'explicita la funció del mestre docent en tot procés cooperatiu en el qual estigui immers un deficient auditiu.

Paraules clau: alumnes sords, dèficits auditius, aprenentatge cooperatiu, integració social, necessitats educatives especials.

Resumen

Con el objetivo de explorar el efecto del aprendizaje cooperativo, visto como una vía alternativa al sistema tradicional de adquisición de contenidos escolares y como una herramienta facilitadora de la integración de los alumnos sordos o con deficiencias auditivas, se quiere observar como actúa en las relaciones interpersonales de este tipo de alumnado. Para hacer esto se revisan estudios desarrollados, tanto desde el punto de vista del estudiante sordo como del oyente. A partir de los resultados obtenidos se explicita la función del maestro docente en todo el proceso cooperativo en el cual está inmerso un deficiente auditivo.

Palabras clave: alumnos sordos, deficiencias auditivas, aprendizaje cooperativo, integración social, necesidades educativas especiales.

Abstract

The aim of the present article is to explore the effect of co-operative learning -considering it as an alternative way to the traditional system of acquiring knowledge at school as well as a means to integrate totally or partially deaf students. Therefore, the authors try to observe how co-operative learning impacts upon the relationship of such a group of students. Thus, they check complete and already developed studies and adapt them not only from the point of view of deaf but also non-deaf students. Finally, after obtaining the results of the redesigned studies, they define the teacher's role in all the co-operative processes involving deaf students.

Key words: deaf students, auditive deficiency, co-operative learning, social integration, special educational needs.

L'aprenentatge cooperatiu és una via alternativa al sistema tradicional d'adquisició dels continguts escolars, que avui en dia es considera rellevant dins l'àmbit educatiu. Això és degut al fet que treballa no sols els continguts de tipus acadèmics, sinó que també hi preponden qüestions més d'ordre social.

Una de les teories que més ha influenciat en l'experiència cooperativa és la teoria social de l'aprenentatge. Aquesta propugna que quan els individus treballen junts en una tasca nova, la seva dependència els motiva a esforçar-se per arribar a l'èxit, ja que cadascun arribarà a assolir els seus objectius només si els altres assoleixen els propis.

Si apliquem aquestes idees al camp de les relacions ensenyament-aprenentatge, podem afirmar que la interacció entre els alumnes és un aspecte de vital importància en la consecució de determinades fites educatives i en aspectes de desenvolupament cognitiu i de socialització: des del punt de vista de la socialització, les relacions entre els alumnes tenen un gran valor educatiu perquè afavoreixen el procés de socialització, faciliten l'adquisició de competències socials i fan que es relativitzin els diferents punts de vista.

Pel que fa al desenvolupament cognitiu, el valor educatiu de la interacció entre alumnes es manifesta en el fet que una confrontació de punts de vista moderadament divergents afavoreix el desenvolupament intel·lectual del subjecte, tot incrementant les aspiracions individuals davant el treball escolar. D'una altra banda, l'aprenentatge cooperatiu és un factor potenciador de la motivació pels aprenentatges i facilitador de valors tals com la solidaritat o la companyonia.

La interacció alumne-alumne en la realització de tasques escolars ha de ser potenciada mitjançant l'organització social de les activitats d'aprenentatge. L'optimització d'aquestes relacions propicia les relacions tutorials entre alumnes, la col·laboració entre iguals i, en definitiva, un aprenentatge veritablement cooperatiu.

Molts estudis apunten que l'aprenentatge cooperatiu afavoreix el desenvolupament d'interaccions positives entre els estudiants amb necessitats educatives especials i els seus companys, però no és fins l'any 1985 que es duu a terme una experiència d'aquest tipus amb estudiants sords (Johnson & Johnson, 1985).

Aquest estudi explora l'efecte de l'aprenentatge cooperatiu en les relacions interpersonals entre trenta alumnes sords profunds de tercer curs i els seus companys oients, i posa en evidència que, malgrat l'existència de dificultats comunicatives entre ells, aquesta experiència promou la interacció social dels alumnes i, alhora, aconsegueix que els oients entenguin millor la problemàtica que comporta la deficiència auditiva.

Aquests resultats han estat confirmats, deu anys més tard, en l'estudi de Miller (1995), tot i utilitzar una mostra reduïda de subjectes sords més grans d'edat i amb un grau de pèrdua auditiva inferior.

Certament, s'han realitzat pocs estudis aplicant aquest estil instruccional amb deficients auditius i és per això que s'està iniciant un projecte que pretén valorar la seva adequació com una alternativa a l'aprenentatge individualitzat i competitiu.

Abans de posar en pràctica l'aprenentatge cooperatiu, cal conèixer l'actitud dels alumnes oients davant la integració d'un company sord a l'aula. L'acceptació dels sords és un aspecte important que propicia l'establiment d'interaccions socials entre ells. Una actitud negativa, en canvi, potenciarà l'estigmatització del sord i el seu rebuig i aïllament.

Per aquesta raó, s'ha dut a terme un estudi previ que explora l'actitud dels alumnes oients vers la integració escolar d'alumnes amb dèficit auditiu (Cabra, 1994).

La mostra seleccionada està formada per 792 adolescents i preadolescents oients d'edats compreses entre els deu i els vint anys. Tots tenen com a company d'aula una noia o un noi sord. En total hi han col·laborat vint-i-tres escoles distribuïdes per les províncies de Girona i Barcelona.

Per explorar l'actitud dels oients s'ha utilitzat una escala d'actitud tipus Likert dirigida, originàriament, als mestres que tenen alumnes amb necessitats educatives especials a la seva aula (Larrivé & Cook, 1979). Aquest instrument de mesura va ser adaptat al castellà per García & Alonso (1985).

Inicialment, l'escala tenia trenta ítems, dels quals es van seleccionar aquells que millor podien adequar-se i modificar-se en funció de l'objectiu proposat en l'estudi. El resultat final va ser una escala de dinou ítems sobre els quals els alumnes oients podien fer preguntes sobre qualsevol dubte referent al seu contingut o forma d'expressió, per tal de poder obtenir respostes més vàlides. L'administració va ser col·lectiva al conjunt de la classe.

L'escala es valora d'1 a 5, i 3 és el punt mitjà. La puntuació 1 vol dir estar totalment d'acord amb el contingut de l'ítem i la puntuació 5 vol dir estar-hi totalment en desacord.

Tot i ser conscients que es tracta d'una única prova avaluativa, els resultats poden tenir-se en consideració, si més no, perquè donen pistes aproximatives sobre l'estat de la qüestió.

A partir de l'anàlisi dels resultats, es pot dir que els alumnes oients opinen que el sord no fa nosa a classe, i tenir-lo com a company els resulta una experiència molt positiva i els ajuda a comprendre les implicacions que es deriven de la sordesa.

D'altra banda, en canvi, i fent referència als aspectes acadèmics, consideren que potser els sords estarien més ben atesos en una escola especial, encara que això no implica que l'atenció que requereixen perjudiqui el ritme normal de la classe. Tanmateix, respecte als aprenentatges, tendeixen a inclinar-se a pensar que en una escola especial per a sords aconseguirien un nivell més alt. Per contra, estan completament d'acord a dir que tots els alumnes sords haurien de tenir la possibilitat d'assistir a una escola ordinària.

Amb tot, sembla que els estudiants oients entrevistats estan a favor de la integració dels sords a l'aula ordinària i mostren una actitud socialment posi-

tiva, tot i que deixen entreveure una certa preocupació pel que fa als aspectes cognoscitius relacionats amb els seus aprenentatges.

La funció del mestre en tot aquest procés cooperatiu ha d'estar basada en el suport, tant a nivell social com cognoscitiu. En el cas dels deficients auditius, els resultats de l'estudi esmentat anteriorment ens indiquen que cal prioritzar la vessant relacionada amb els aprenentatges acadèmics.

Qualsevol procés d'aprenentatge cooperatiu hauria de respectar els paràmetres següents: en primer lloc, el mestre ha de declarar als alumnes els objectius que es pretenen assolir en cada tasca. D'aquesta manera, l'alumne sord té una guia específica sobre el que se li demana fer.

En segon lloc, el docent ha de decidir el nombre de membres de cada grup, en funció de l'activitat que es proposi dur a terme, i dels recursos de què es disposi. El sord hauria d'integrar-se en un grup en què els seus membres tinguessin una bona competència comunicativa per tal d'afavorir un bon clima interactiu.

En tercer lloc, el professor ha d'explicar l'activitat que es desenvoluparà, dins un marc temporal específic. Posteriorment, ha d'oferir els recursos que es poden fer servir, i les fonts on es poden localitzar.

Un cop iniciada l'activitat, el mestre ha d'observar com es desenvolupa el procés interactiu en els grups, especialment en aquells on hi hagi alumnes amb necessitats educatives especials, per tal de copsar si es presenta algun problema durant el funcionament cooperatiu, tant des del punt de vista social com acadèmic. Així, en el grup on es troba el deficient auditiu, hauria de comprovar si aquest participa activament, si es respecten els formats comunicatius (torns de paraula, pauses, diversitat de criteris, etc.) i si es treballa sobre el tema en qüestió. En cas que la interacció entre els alumnes no sigui efectiva, la seva intervenció serà necessària.

Finalment, el professor ha d'avaluar el producte resultant de cada grup, fent retroalimentació a nivell individual i grupal.

Considerem que l'aprenentatge cooperatiu és una eina facilitadora de la integració, ja que aconsegueix efectes positius, tant pels oients com pels sords. Els sords participen d'una nova experiència de treball, alhora que els oients aprenen a entendre el punt de vista dels deficients auditius.

Bibliografia

- CAMBRA, C. (1994). *Implicacions de la sordesa en l'autoconcepte a l'etapa de l'adolescència*. Tesis presentada al Departament de Psicologia de l'Educació de la Facultat de Psicologia de la UAB.
- GARCÍA, J.N.; ALONSO, J.C (1985). «Actitudes de los maestros hacia la integración escolar de niños con necesidades especiales». *Infancia y Aprendizaje*, 30, p. 51-68.
- GENERALITAT DE CATALUNYA (1991). *Educació per a la cooperació a l'escola. Orientacions i programes*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament.
- JOHNSON, D.W.; JOHNSON, R.T. (1980). «Integrating handicapped students into the mainstream». *Exceptional Children*, 47 (2), p. 90-98.

- (1985). «Mainstreaming hearing-impaired students: the effect in communicating on cooperation and interpersonal attraction». *The Journal of Psychology*, 119 (1), p. 31-44.
- LABORDA, C. (en premsa). «El trabajo cooperativo como herramienta de atención a la diversidad dentro del aula ordinaria». *Revista de Educación Especial*.
- LARRIVÉE, B.; COOK, L. (1979). «Mainstreaming: a study of the variables affecting teacher attitudes». *The Journal of Special Education*, 13 (3), p. 315-324.
- MILLER, K.J. (1995). «Cooperative conversations. The effect of cooperative learning on conversational interaction». *The American Annals of the Deaf*, 140 (1), p. 28-37.